Макаренко Л.Л.

ДЕРЖАВНІЙ ІСТОРИЧНІЙ – 60!

60 років... Багато це, чи не дуже? Для людей – пора зрілості, підведення підсумків, осмислення і оцінка досягнутого, визначення подальших перспектив. Для установи – теж! Умовна віха, можливість оглянути пройдений шлях, проаналізувати здобутки і поразки, намітити напрямки діяльності.

Саме це і є суттю відзначення ювілею ДІБ – єдиної спеціалізованої книгозбірні в Україні, провідної наукової установи в галузі бібліографії, депозитарного зберігання історичної літератури, всеукраїнського методичного центру з питань історико-краєзнавчої роботи бібліотек. А для читачів - просто улюбленої бібліотеки, у невеликих затишних читальних залах якої провели кращі творчі роки декілька поколінь українських істориків, набували знань прагнучі.

І сьогодні близько 13 тисяч читачів щороку користуються майже 800-тисячним фондом, одержують понад 7 тисяч бібліографічних та фактографічних довідок, інформацій, консультацій.

Нелегкими, а часом трагічними були ці 60 літ. Успішно розпочатий організаційний процес, формування книжкового фонду ДІБ був перерваний війною. Після фашистської навали бібліотеки практично не стало: ні книг, ні приміщення, ні коштів...

Але були люди. Не просто ентузіасти, не просто закохані у книгу інтелігенти. А бібліотекарі, які сповна усвідомлювали свою відповідальність перед суспільством, прийдешніми поколіннями за збереження національної культури і її надбань, і доводили свої переконання не гаслами, а ділами.

Директор ДІБ Закопайло М.І., неабиякий організатор, надзвичайно енергійна людина, згуртував маленький колектив - 10 чоловік за затвердженим у травні 1947 р. штатним розписом. Стукаючи в усі двері, добивався приміщення, коштів, книг. Бібліотека відроджувалася з нуля: Крупні бібліотеки Росії, України, Білорусі виділяли книги для ДІБ. Як згадував колишній заступник директора Шажко І.В., по 16-18 годин на добу люди працювали у неопалюваних складських приміщеннях, на товарних станціях Москви, Ленінграда, Києва, розбирали вагони книг, які прибували із звільнених територій. Бібліотекарка Бендітович Н.Л. поламала руку, посковзнувшись на обледенілій бруківці у Ленінграді, але, перемагаючи біль і недугу, відмовилася від лікарні, не облишила відібрані книги і доставила їх у Київ з гіпсовою пов'язкою на руці.

Надлюдські зусилля ентузіастів увінчалися успіхом: 30 червня 1952 року бібліотека відчинила свої двері для читачів.

Відтоді ДІБ, швидко нарощуючи інформаційний потенціал, удосконалюючи форми і методи роботи з книгою, спрямовує свої зусилля на задоволення

потреб і запитів користувачів, популяризацію досягнень історичної науки серед широкого загалу.

Невеликим за кількістю, але висококваліфікованим колективом, очолюваним спочатку Бендітович Н.Л., а з 1964 по 1989 р. Загородньою Г.Я. визначені основні тенденції, напрямки обслуговування читачів в історичній бібліотеці, відпрацьований механізм, який успішно діє і сьогодні. Фахову майстерність здобули там Залізняк Л.В., заслужений працівник культури України, дбайлива господиня книжкового фонду ось уже понад 30 років, Тищенко Г.Г., нині директор ДРНТБ України, Черкасова В.Є., (нині пенсіонерка) та інші. А такі риси, як уважність, доброзичливість, ввічливість до читачів традиційно притаманні працівникам відділу читальних залів, як ветеранам – Замахаєвій Г.В., завідуючій, Ігнатенко Н.П., Кошицькій А.М., головним бібліотекарям, Гаркавенко В.Ф., Гладковій Г.М., Васильківській Л.О., Романюк Л.М., Коваленко М.Г., так і їх молодим колегам – Зотовій І.М., Рачківській Н.С., Спанчак Т.Й., Юровій Л.П., Авраменко В.І., та ін.

Протягом 50–90-х років удосконалювалась система обслуговування читачів, створювалися спеціалізовані структурні підрозділи, розгалужена мережа читальних залів.

На початку 1960 р. почав створюватися відділ рідкісних видань. На сьогодні у відділі рідкісних, цінних і стародрукованих книг зберігається унікальний фонд (20 тис. прим.) літератури з мистецтва, історії релігії, стародруки, рукописи. Фундатори відділу – Гончаренко Н.М., Панашенко В.В., Бендик Ж.М. заклали підвалини наукового відбору і опрацювання фонду. Значний внесок зробила в опис, анотування інкунабул, західноєвропейського друку Ранцова О.В. Велику роботу по розкриттю і популяризації скарбів відділу проводили Варварич Г.Є., Горулько Л.І., Силуянова Н., Працько В.Г. А фахівці відділу, які працюють сьогодні – Загородня Г.Я., Марченко О.І., Печенізька З.А. – визнані авторитети у колі українських книгознавців.

Ще в 50–70-ті роки великий масив літератури іноземними мовами упорядковував і обслуговував ним користувачів відділ, згодом відповідний сектор. За браком приміщень певний час ця література не видавалася читачам. І ось зараз, спільними зусиллями практично всього колективу сектор, очолюваний Дідух О. В., готовий до зустрічі читачів.

Безперечно, специфічною ознакою і гордістю ДІБ є спеціалізований читальний зал історії України, до створення і функціонування якого доклали і продовжують докладати чималих зусиль Загородня Г.Я., Гладкова Г.М., Ігнатенко Н.П. та ін.

Ефективно працювала служба МБА, започаткована ще у 1939 році. І сьогодні її ветерани Грицаєнко В.І., Хівренко Н.Д., Нагорна Л.О., незважаючи на значні труднощі, підтримують набутий ДІБ у 1960–1980 рр. авторитет.

З достопам'ятного 1946 року до дня сьогоднішнього основними проблемами були формування, організація, розміщення і збереження книжкового фонду ДІБ, який складає національне надбання нашого народу.

Можна умовно виділити декілька етапів, кожний з яких був дуже складним, але працівники Бібліотеки завжди знаходили вихід. Якщо у повоєнні роки головним було нагромадження масиву документів (за рік прибувало декілька десятків, а то і сотень тисяч примірників), то в 1950–1980 рр. серйозна увага приділялась якісному складу фонду, визначенню і удосконаленню тематико-типологічного профілю комплектування, освоєнню і облаштуванню нових приміщень під книгосховища. Як багато можуть розповісти хвилюючих, майже пригодницьких історій, де є і важкий, до сьомого поту труд, і героїзм під час аварій, потопів та ін. наші заслужені ветерани Михайлова В.Ю., Грицань В.О., Залізняк Л.В., Загородня Г.Я. Вони буквально кожну книгу неодноразово потримали в руках. Але, головне, свою любов до книги, добросовісність, відповідальність, як наставники, передали колегам, виховали цілу когорту бібліотекарів, які забезпечують важливі ділянки і процеси, підтримують і примножують славу «історички». Це Коваленко А.М., Дяченко І.Е., Чернишова В.П., Ковтун Н.В., Матлавс М.В., Родіна Л.Г., Левко Н.С., Меркун К.Д., Михалець О.В., Дзюба Т.Б., Мірошніченко В.І., та ін.

Паралельно з накопиченням фонду інтенсивно здійснювалася його обробка і каталогізація, створювався досить досконалий на сьогодні та розгалужений довідково бібліографічний апарат з відповідними службами: каталоги і картотеки, службові, генеральні, читацькі, тимчасові... Вливання, вилучення, перегрупування, ББК. На перший погляд, нудні, одноманітні процеси... А з яким ентузіазмом, справжньою поезією говорять про них Ніколайчук Н.В. і Михайлова В.Ю., Барланіцька Л.М. і Білоус В.Д. А з яким хвилюванням зустрічаємо в каталогах картки, написані рукою Томарової О.В., Сохацької Т.С., Ранцевої О.В., Іваненко Л.Т., Кондрашової А.Г., надруковані Гузманом Я.З., та ін. Добра пам'ять і цінний інформаційний продукт.

А справжніми лоцманами у рифах і каньйонах ББК, готовими відповісти на будь яке каверзне питання, виконати довідку були в минулому і перейняли теперішні працівники довідково-бібліографічного відділу. Створений іще до війни, відділ зайняв важливе місце в структурі відновленої ДІБ, розширявся і ділився на сектори і групи, знову об'єднувався, освоїв форми і методи інформаційної роботи і продовжує бібліографічне інформування користувачів. Але традиції широкої ерудиції і постійної готовності прийти на допомогу читачам, притаманні Аніщенко (Ритовій) Г.О., Канделло Л.А., Дерлеменко Т.Ф., Горській Н.О., Селівачовій Н.Ф. продовжені Скорохватовою А.В., Васильченко Л.Л., Єфіменко Г.В., Коптєвою Н.М. та ін.

Серйозний вклад ДІБ у розвиток історичної науки складає низка бібліографічних посібників з історії України (понад 300) – науково-допоміжного і рекомендаційного характеру, поточні і ретроспективні, універсального змісту і вузькотематичні. Бібліографічна робота розпочата відразу після утворення Бібліотеки. У 1952 р. оприлюднено перший покажчик, а двотомова «Історія Києва» стала помітною подією у науковому житті України.

У 60-80-х роках зформувалася досить оптимальна система співробітництва Бібліотеки з науковими установами НАН України, вузами по бібліографічному забезпеченню наукових досліджень з історії держави у попереджувальному режимі, тобто, згідно з планами їх науково-дослідницької роботи. Вагомий внесок ДІБ у створення «Історії міст і сіл Української РСР», «Звод пам'яток історії і культури України», історію класів і соціальних груп, історичне краєзнавство.

Зважаючи на гостру соціальну потребу у розвитку українознавчих дисциплін, їх важливу роль у державотворенні незалежної України, ДІБ приступила до створення інформаційного центру з історії України, основами якого стануть бібліографічна база даних на машиночитаних носіях інформації, багатий фонд «Україніка», дбайливо зібраний у Бібліотеці. Реалізація проекту в найближчі роки вирішить проблему вичерпної, об'єктивної і загальнодоступної інформації з питань історії України, організації користування інформацією у сучасних сервісних формах, взаємодії із світовими інформаційними мережами, базами даних.

Бібліотека може пишатися плеядою своїх бібліографів: Шеліхова Н.М., Кац Р.С., Альохін Д.С., Уманська Н.М., Селівачова Н.С., Пилипенко А.В., Комська А.М., Балацька Л.А., Ястремська Л.Ю., Приліпко Т.А. та багато інших визнані в Україні і за її межами майстри, знавці історичної літератури.

Велику допомогу їм в останні роки подає колектив наймолодшого у структурі ДІБ, але перспективного відділу бібліотечних інформаційних технологій. І не лише бібліографи, а й усі інші підрозділи бібліотеки широко впроваджують у свою роботу засоби автоматизації.

Слід зазначити, що фахівці ДІБ також розробляють теоретичні засади і положення вітчизняного бібліографознавства і бібліотекознавства, надають велику методичну і практичну допомогу бібліотекам України в роботі з історичною літературою. З 1963 року ДІБ очолила краєзнавчу роботу бібліотек різних систем і відомств. Статус всеукраїнського методичного центру з питань історичного краєзнавства, закріплений у відповідних «Положеннях...» 1978 р., 1996 р., наказах Міністерства культури, підкріплений і визнаний бібліотечною громадскістю на численних форумах, нарадах, семінарах, у статтях, доповідях, виступах провідних спеціалістів. Лише перелік методичних заходів, обгрунтованих республіканськими та локальними науковими дослідженнями, зайняв би декілька сторінок. Працівників сектору, а з 1977 р. відділу історичного краєзнавства, не лише добре знають і поважають в усіх регіонах України. Сміливо можна сказати, що бібліотеки усіх рівнів завдячують їм розгортанням краєзнавчої роботи, перетворенням її у провідний напрямок. Це Жевахов П.І., Золотуха Т.Г., Комська А.М., Кисельова В.П., подружжя Александрових, Германенко Г.Г., Михайлова О.В., Мусіна З.М., Смілянець С.І., Кудласевич Т.С.

Одним із основних заздань, поставлених урядом України перед новоствореною бібліотекою 60 років тому було пропагувати історичні знання

шляхом організації лекцій, виставок документів і ілюстративних матеріалів, доповідей, конференцій, вечорів тощо. За десятиліття діяльності в цьому напрямку Бібліотека набула великого досвіду – досить згадати засідання клубу історичної книги, масштабні презентації книжкових виставок, тематичні вечори, камерні вечорниці у вітальні «Зустріч». З відкриттям спеціалізованого виставкового залу сектор масової роботи добивається більшої ефективності і адресного спрямування популяризаторських заходів. Масова робота більше, ніж будь-яка інша, залежить від особистих якостей працівників, адже, крім суто фахової бібліотечної підготовки потрібні емоційність, натхнення, артистизм, вміння спілкування з людьми, комунікабельність. Всіма цими рисами відзначаються і зачинателі - Рехвіашвілі Ю.Г., Кацан Т.С., і нинішній склад – Газарянц С.Л., Ширшова Л.Г., Ображей О.М. та зірний лицар ДІБ, художник Ручко В.П. А невгамовна енергія, ініціативність, широкі зв'язки у сфері культури і мистецтва В.Д. Навроцької, заст. директора з 1996 р., надали масовим заходам масштабності, розмаху і широкого розголосу у засобах масової інформації.

Хочу наголосити, що 60-ти річна життєдіяльність такого складного організму, як Бібліотека, забезпечується працею адміністративно-господарської частини. Ремонт, обладнання, пристосування до бібліотечних функцій 4-х теперішніх і декількох проміжних приміщень, підтримання книгосховищ, читальних залів, робочих кімнат і кабінетів у належному санітарно-гігієнічному стані, створення комфортних умов для читачів і співробітників, безаварійна експлуатація чисельних мереж і комунікацій та ліквідація аварійних ситуацій, які часом трапляються, та безліч іще передбачуваних та непередбачуваних господарських дрібниць. Як не згадати добрим словом і завгосподарством Блувштейна Г.М., і заступників директора по господарській частині Кияновську Г.М., Ритова М.І., секретарку Кузнецову Ю.В., водіїв Васька В.І., Хімченка В.Г., електриків Видиша А.Л., Фесенка Е.Л., столяра Тищенка Т.І., прибиральниць Гнідовець М.У., Порохню А.І., Гайдаш О.З., Колісниченко В.П., Єрьоменко Т.Д., Кустову О.М., Юровіцьку Ф., вахтерів Нестеренка Г.К., Остроухову Г.А. та багатьох інших.

Як об'єкт цивільної оборони та хранитель національного надбання, ДІБ провадить багаторічну і цілеспрямовану роботу по підготовці персоналу до дій у надзвичайних ситуаціях. Начальники штабу ЦО в різний час – Ритов М.І., Дуброва П.П., Москаленко М.І. дуже сумлінно виконували свої обов'язки.

Фінансове забезпечення діяльності ДІБ упродовж усього періоду було практично бездоганним, про що свідчать результати чергових і позачергових перевірок контрольно-ревізійних органів. У цьому заслуга дисциплінованих і відповідальних бухгалтерів Вітебської І.М., Мількевича П.П., Чубай Г.С., Мулярчук Г.І.

Багатогранна діяльність ДІБ України, її здобутки, досвід, авторитет у великій мірі обумовлені управлінським апаратом, непересічними, яскравими, небайдужими особистостями і висококваліфікованими спеціалістами, які

представляли «верхній ешелон влади», тобто директорів і їх заступників. Решетніков, Львовшин стояли біля колиски бібліотеки у довоєнні роки. У важкий повоєнний час згуртував колектив, відродив і вдихнув у неї життя Закопайло М.І. Продовжив укріплення і розширення ДІБ Шойлевич О.Є. Левова частка досягнень ДІБ у формуванні її потужних інформаційно-бібліотечних і матеріально-технічних ресурсів злобуті під керівництвом нинішнього директора, котрий майже 40 років очолює книгозбірню..

Визначати і прогнозувати основні напрямки дільності бібліотеки, планувати і організовувати конкретні заходи, відбирати і впроваджувати оптимальні форми і методи роботи, координувати і забезпечувати безперебійне і плідне функціонування підрозділів і ланок ДІБ, керувати бібліотечними і технологічними процесами допомагав корпус їх заступників, які завжди були блискучими фахівцями найвищої кваліфікації, знаними і авторитетними в Україні. Це Кац Р.С., Семенов Б.Г., Шажко І.В., Печенізька З.А., Ромась Л.Ф., Овдієнко Л.Ю., нині працюючі Комська А.М., Навроцька В.Д.

Отже, третє тисячоліття ДІБ України зустрічає, як зріла, авторитетна бібліотечна установа, з унікальними фондами і значними інформаційно-бібліографічними ресурсами, бібліотекою, яка вже має великий досвід і традиції. Незважаючи на скруту і негаразди сьогодення, ДІБ упевнено рухається в майбутнє, уважно вивчаючи і якісно задовольняючи зростаючі потреби своїх користувачів. Запорукою дальших успіхів ДІБ є її колектив — працездатний, кваліфікований, відповідальний і емоційний, який складають такі прекрасні, ніжні, і такі сильні, і такі цілеспрямовані жінки.